

ROZDZIAŁ II IMIONA CHŁOPÓW

Z badanych ksiąg metrykalnych wyekscerpowałam **4916** zapisów dotyczących imion ludności pochodzenia chłopskiego, w tym:

- a. **1799** zapisów dotyczących mężczyzn,
- b. **1266** zapisów dotyczących chrzczonych chłopców,
- c. **652** zapisy dotyczące kobiet,
- d. **1199** zapisów dotyczących chrzczonych dziewczynek.

II.1. IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

1799 zapisów to notacje imion dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego, wyekscerpowane z ksiąg urodzonych, zaślubionych i zmarłych mieszkańców parafii Stoczek i Lipiek. Liczba ta jest ponad dwa razy większa niż liczba notacji dorosłych kobiet. Różnice tego typu wiążą się z faktem, że jako świadek chrztu dziecka, śmierci czy też zawierania związku małżeńskiego w kancelarii parafialnej zjawiał się mężczyzna. Kobiety (poza sytuacją śmierci czy własnego ślubu) notowane są w księgach metrykalnych jedynie jako matki, akuszerki, matki chrzestne. Możliwość zapisów imion kobiet było zatem zdecydowanie mniej niż imion mężczyzn.

II.1.1. Repertuary imiennicze

Tabela II.1. RMCH w latach 1700–1798. Układ frekwencyjny⁸⁸.

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
1.	Jan	36	Jakub	35	Jan	25	Mateusz	41	Jan	41
2.	Jakub	25	Jan	20	Kazimierz	25	Franciszek	26	Mateusz	34
3.	Mateusz	24	Wojciech	20	Szymon	23	Jan	26	Wojciech	31
4.	Tomasz	24	Walenty	17	Wojciech	26	Andrzej	22	Franciszek	28
5.	Wojciech	26	Mateusz	16	Mateusz	22	Marcin	22	Andrzej	25
6.	Stanisław	21	Marcin	14	Bartłomiej	17	Bartłomiej	20	Paweł	24
7.	Andrzej	20	Andrzej	12	Walenty	17	Jakub	20	Jakub	23
8.	Paweł	19	Paweł	12	Franciszek	16	Antoni	18	Marcin	21
9.	Adam	16	Piotr	12	Jakub	14	Kazimierz	16	Michał	18
10.	Walenty	16	Adam	11	Marcin	14	Paweł	16	Antoni	16
11.	Szymon	15	Stanisław	11	Paweł	13	Tomasz	16	Szymon	13
12.	Wawrzyniec	14	Józef	10	Józef	12	Michał	15	Bartłomiej	12
13.	Marcin	14	Tomasz	10	Michał	11	Stanisław	15	Mikołaj	12
14.	Franciszek	11	Kazimierz	8	Piotr	11	Grzegorz	13	Józef	11
15.	Józef	8	Wawrzyniec	8	Stanisław	10	Józef	13	Tomasz	11
16.	Michał	8	Michał	8	Adam	9	Szymon	12	Grzegorz	10
17.	Mikołaj	8	Szymon	8	Wawrzyniec	11	Walenty	9	Stanisław	10
18.	Piotr	8	Bartłomiej	6	Tomasz	9	Łukasz	8	Wawrzyniec	9
19.	Bartłomiej	7	Stefan	5	Andrzej	8	Piotr	8	Piotr	9
20.	Łukasz	6	Antoni	4	Antoni	8	Wawrzyniec	7	Kazimierz	7
21.	Grzegorz	5	Idzi	3	Mikołaj	8	Adam	6	Ignacy	6
22.	Benedykt	4	Grzegorz	3	Benedykt	7	Mikołaj	6	Kacper	6
23.	Kazimierz	4	Kacper	3	Grzegorz	6	Idzi	5	Łukasz	6
24.	Stefan	4	Fabian	2	Łukasz	6	Krzysztof	5	Walenty	6
25.	Antoni	3	Krzysztof	2	Stefan	5	Stefan	5	Adam	4
26.	Idzi	3	Mikołaj	2	Krzysztof	3	Benedykt	4	Idzi	3

88 We wszystkich tabelach frekwencyjnych kolorem najciemniejszym oznaczone zostały imiona tworzące dominantę imienniczą, kolejno: imiona częste, rzadkie i jednostkowe.

IMIONA MĘŻCZYŹN POCHODZENIA CHŁOPSKIEGO

	Okres I		Okres II		Okres III		Okres IV		Okres V	
	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.	Imię	ln.
27.	Kacper	3	Roch	2	Idzi	2	Fabian	3	Gabriel	3
28.	Sebastian	3	Augustyn	1	Hilary	2	Ignacy	2	Stefan	3
29.	Fabian	2	Franciszek	1	Zygmunt	2	Kacper	2	Zygmunt	3
30.	Krzysztof	2	Kilian	1	Kacper	1	Sebastian	2	Albert	2
31.	August	1	Sebastian	1	Karol	1	Ambroży	1	Dionizy	2
32.	Bazyli	1			Ludwik	1	Klemens	1	Feliks	2
33.	Gabriel	1			Bonawentura	1	Roch	1	Florian	2
34.	Ignacy	1					Zygmunt	1	Hieronim	2
35.	Sobiech	1					Bonawentura	1	Karol	2
36.	Walery	1							Roch	2
37.									Benedykt	1
38.									Bonifacy	1
39.									Fabian	1
40.									Filip	1
41.									Hiacynt	1
42.									Izydor	1
43.									Julian	1
44.									Klemens	1
45.									Krystian	1
46.									Krzysztof	1
47.									Leon	1
48.									Wincenty	1
Razem										
		366		268		346		388		431

W księgach metrykalnych parafii Stoczek z lat 1700–1798 pojawia się 58 mion służących do identyfikacji dorosłych mężczyzn pochodzenia chłopskiego, przy czym repertuar ten nie jest oczywiście wykorzystywany w pełni w każdym z badanych okresów. W kolejnych okresach wybierano odpowiednio spośród: 36, 31, 33, 35 i 48 imion, repertuar imienniczy wykazuje zatem pewne, choć niekonsekwentne, tendencje wzrostowe. Zwiększenie repertuaru imion mężczyzn wynika z przyczyn pozajęzykowych, do których zaliczyć należy niewątpliwy wzrost liczby mieszkańców

samej parafii⁸⁹. W poszczególnych okresach w księgach metrykalnych parafii Stoczek notowano odpowiednio: 366, 268, 164, 388, 431 mężczyzn pochodzenia chłopskiego⁹⁰. Z zestawienia wynika, że wzrost liczby notacji determinuje zwykle zwiększenie repertuaru imion.

Okres I

W latach 1700–1720 w księgach metrykalnych parafii Stoczek notowanych jest 36 różnych imion noszonych przez 366 dorosłych mężczyzn (por.: tabela II.1). Na dominantę imienniczą składa się w tym okresie 6 jednostek. Wszystkie związane są z kultem świętych – znalazły się wśród nich imiona biblijne: *Jan, Jakub, Mateusz, Tomasz* oraz imiona świętych słowiańskich – *Wojciech* i *Stanisław*. Dominanta imiennicza obsługuje 43% wszystkich aktów nominacyjnych w tym okresie (por.: wykresy II.1a i II.1b). Liczebnie równoważą ją wprawdzie imiona jednostkowe, wśród których notowane są: *August, Bazyli, Gabriel, Ignacy, Sobiech, Walery*, ale te obsługują zaledwie 2% wszystkich aktów nominacji. Stanowią one zbiór dość niejednorodny z punktu widzenia ich etymologii. Uwagę zwraca skrócone imię *Sobiech*, notowane w księdze ochrzczonych. Nosi je (zapisany bez nazwiska) mieszkaniec wsi Zgrzebichy, który w 1708 roku ochrzcił syna Michała. Dość wczesne poświadczenie tego imienia i brak nazwiska notowanego mogą świadczyć o tym, że ksiądz spisujący akta nie przywiązywał zbyt dużej wagi do kancelaryjnego, oficjalnego charakteru tych wpisów. Imię *Sobiech* (jako imię skrócone od *Sobieśław*) funkcjonowało jednak w parafii, skoro pojawia się w niej nazwisko *Sobieszczyk*, derywowane od tego imienia. Wśród imion jednostkowych znalazło się także imię o proveniencji prawosławnej – *Bazyli*, które nie pojawi się więcej w omawianym antropomastykonie. Należy je zatem potraktować jako jednostkowy przejaw wpływów wschodnich na imiennictwo badanego obszaru.

Największą grupę imion męskich noszonych przez chłopów stanowią natomiast imiona rzadkie. Jest ich 16 i obsługują 21% wszystkich aktów nominacji. Podobnie jak imiona jednostkowe, jest to grupa bardzo niejednolita pod względem etymologii, znalazły się tu bowiem zarówno imiona biblijne (*Józef, Piotr*), jak i hagiograficzne (*Grzegorz, Antoni*), przy czym na wyższych miejscach listy frekwencyjnej notowane są te drugie. Imiona biblijne i hagiograficzne równoważą się natomiast w grupie imion częstych (po 4 imiona o pierwszej i drugiej proveniencji).

89 Również w wyniku migracji, o czym świadczą zapisy typu *advenus*.

90 Liczby prezentują tylko notacje niepowtarzające się w danym okresie.

Okres II

W O^{II} do nominacji 268 dorosłych mężczyzn użyto 31 imion. Zmniejszyła się nieco liczebnie dominanta imiennicza (do 5 imion – por.: wykres II.2a) oraz jej udział w aktach nominacyjnych – do 40%. Nie uległ jednak zmianie jej skład – nadal do imion najpopularniejszych należą *Jan*, *Jakub*, *Wojciech* i *Mateusz*. Imię *Stanisław* przeszło do klasy częstych, a *Tomasz* ustąpił miejsca *Walentemu*. Widać zatem, że jeśli chodzi o te dwie grupy – dominantę imienniczną i grupę imion częstych – to ich elementy ulegają wymianie, nie dotyczy to jednak imion z pierwszych miejsc listy frekwencyjnej.

Zmiany następują również w kolejności frekwencyjnej listy dominaty imiennicznej. Już porównanie list frekwencyjnych imion dorosłych mężczyzn pozwala na obserwację pewnej prawidłowości – tej mianowicie, że są to bardzo często zbiory przypadkowe i o ile zasadne jest porównywanie grup poszczególnych imion (np. częstych i rzadkich), o tyle nie należy stawiać pytań, dlaczego w O^I dominuje *Jan*, a w O^{II} *Jakub* – gdyż bardzo często jedynym prawem warunkującym te relacje był przypadek (na świadków zostało wziętych więcej *Janów* niż *Jakubów*). Do tego typu rozważań szczegółowych w wypadku osób dorosłych podchodzić zatem należy ostrożnie.

Wśród imion jednostkowych w badanej grupie znalazły się natomiast: *Augustyn*, *Franciszek*, *Kilian*, *Sebastian*, przy czym tylko dwa: *Augustyn* i *Kilian* nie pojawiają się więcej w omawianym materiale. Imię *Kilian* nosi mężczyzna wstępujący w związek małżeński, zapisany w księgach metrykalnych parafii Stoczek w 1723 roku jako *Kilian Latoś*. Jednak fakt, że formacja *Latoś* nie była wcześniej notowana w analizowanych księgach, pozwala sądzić, że jest to nazwisko przybysza, czym można również tłumaczyć oryginalność jego imienia.

W O^{II} dokonuje się swego rodzaju destabilizacja RMCH – dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie 74% (wobec 77% w poprzednim okresie) aktów nominacji. Owa destabilizacja odbywa się z korzyścią dla imion rzadkich, które zwiększają swój udział w aktach nominacyjnych z 21 do 24%, mimo że nie zwiększa się (a wprost przeciwnie – pomniejsza) ich liczba – z 16 do 14.

Okres III

W O^{III} w księgach metrykalnych pojawia się 35 imion, notowanych 346 razy (por.: tabela II.1). W dominancie imiennicznej znalazły się dwa nowe imiona – *Kazimierz* i *Szymon*, które w poprzednim dwudziestolecu znajdowały się poza pięcioma pierwszymi miejscami listy frekwencyjnej. Wśród imion często nadawanych znalazł się *Jakub*, który dotychczas notowany był na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej. W dominancie imiennicznej znalazły się tym samym 4 imiona biblijne: *Jan*, *Jakub*,

Szymon, Mateusz, Bartłomiej oraz 3 imiona hagiograficzne: *Kazimierz, Wojciech, Walenty*. Imiona biblijne dominują również w grupie imion częstych: *Jakub, Paweł, Józef, Michał, Piotr*. Porównanie danych udziałów procentowych poszczególnych grup imion w aktach nominacyjnych pokazuje skostnienie omawianego repertuaru na poziomie siedemdziesięciotrzyprocentowego udziału w nich dominanty imienniczej i imion częstych, przy czym udział dominanty zwiększył się do 44% kosztem imion częstych.

Nie zmienia się znacząco udział imion rzadkich (zarówno ich liczebności, jak i udziału w aktach nominacyjnych). W grupie jednostkowych znalazły się imiona: *Kacper, Karol, Ludwik, Bonawentura*. Żadne z nich nie pojawia się w Biblii, choć pierwsze jest według tradycji imieniem jednego z trzech mędrców, którzy złożyli pokłon Jezusowi. Na uwagę zasługuje również imię *Bonawentura*, będące genetycznie imieniem klasztornym, a w XVIII wieku notowane dość rzadko⁹¹. W RMCH pojawi się jeszcze raz w O^{IV} również jako imię jednostkowe.

Okres IV

W O^{IV} do nominacji 434 mężczyzn użyto 36 imion. Dominantę imienniczą tworzy 6 jednostek: *Wojciech, Mateusz, Franciszek, Jan, Andrzej, Marcin*. Należy jednak zauważyć, że zmienia się nieco jej struktura – na pierwszym miejscu znalazł się *Wojciech*, a najczęstsze do tej pory imię *Jan* spadło na miejsce 4. Mimo zwiększenia liczby nominacji nie uległa dużej zmianie liczba imion jednostkowych.

Znalazły się w tej grupie imiona: *Ambroży, Klemens, Roch, Zygmunt, Bonawentura* – z których żadne nie jest imieniem biblijnym. Imiona biblijne tworzą tym razem grupę jednostek w tej ostatniej zdecydowanie dominują imiona hagiograficzne (np. *Mikołaj, Krzysztof, Benedykt, Ignacy*). Należy w tym miejscu zauważyć, że zwiększenie się liczby nominowanych osób wpłynęło na zwiększenie liczby imion częstych (z 8 do 10), w nieznacznym stopniu imion jednostkowych (z 4 do 5). RMCH ulega jednak dalszemu skostnieniu – dominanta imiennicza i imiona częste obsługują łącznie aż 79% aktów nominacyjnych, przy czym udział w niej mają w dużej mierze imiona częste. Jest to sytuacja dość osobliwa, ponieważ zwiększenie liczby nominowanych osób wpływa zwykle na poszerzenie repertuaru imion rzadkich i jednostkowych, tak jak ma to miejsce w O^V.

Okres V

W O^V wraz ze wzrostem liczby notowanych mężczyzn zwiększa się repertuar imion, przy 431 notacjach składa się on z 48 jednostek. Po raz kolejny na pierwsze miejsce

91 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 140–141.

listy frekwencyjnej powraca imię *Jan*, a sama dominanta zwiększa się liczebnie (do 8), znajdują się w niej jednostki notowane na najwyższych miejscach listy frekwencyjnej w okresach poprzednich. Poza *Janem* są to: *Mateusz, Wojciech, Franciszek, Andrzej, Paweł, Jakub, Marcin*. Pojawiają się imiona, które w wiekach poprzednich nie były w dominancie albo jak *Paweł* należały do grupy imion rzadkich. Swego rodzaju prawidłowością jest jednak przewaga w tej grupie imion biblijnych (5) nad hagiograficznymi (3). Sama dominanta imiennicza obsługuje aż 53% aktów nominacji, łącznie z imionami częstymi jest to 79%, co daje liczbę stosunkowo dużą, jeśli uświadomimy sobie, że tę grupę tworzy zaledwie 17 imion.

Dość duże urozmaicenie repertuaru imienniczego mężczyzn pochodzenia chłopskiego przekłada się na – niewielkie wprawdzie, ale jednak – zwiększenie liczby imion jednostkowych (z 6 do 8). Pojawiają się tu nienotowane wcześniej imiona *Hiacynt, Izydor czy Julian*. Pierwsze z nich upowszechnia się w Polsce dopiero w XVII wieku⁹². W obu tych ostatnich grupach dominują imiona hagiograficzne, biblijne notowane są sporadycznie (*Adam, Piotr*).

II.1.2. Poszczególne grupy imion mężczyzn pochodzenia chłopskiego

W każdym z analizowanych okresów uwzględniałam dominantę imienniczą, imiona częste, rzadkie i jednostkowe. Procentowy udział każdego z typów imion naniosłam na wykresy⁹³ pozwalające obserwować ich ewolucję w czasie. Analiza ukazanych w ten sposób danych prowadzi do następujących wniosków.

Dominanta imiennicza (por.: wykres II.6a) jest wartością stosunkowo stabilną. Nie obserwujemy gwałtownych wzrostów ani spadków w jej zakresie, wahań, które się pojawiają w jej obrębie, nie są uzależnione od wzrostu czy spadku liczby notowanych osób. O względnej stabilizacji dominanty imienniczej świadczy również fakt, że tylko w jednym okresie osiąga ona na wykresie porównawczym (por.: wykres II.10a) wartości najniższe. W czterech z pięciu okresów to imiona jednostkowe są najslabiej reprezentowane, ale to właśnie ta grupa imion w ostatnim okresie wykazuje najwyższe tendencje wzrostowe, co świadczy o uelastycznianiu omawianego repertuaru imienniczego.

Liczniejsza i bardziej dynamiczna od dominanty imienniczej jest grupa imion częstych (por.: wykres II.7a), przy czym wykres zależności tej grupy od grupy imion jednostkowych (por.: wykres II.9a) ujawnia zależności odwrotnie proporcjonalne. Oznacza to, że wzrost liczebności omawianej grupy dokonuje się kosztem właśnie grupy imion jednostkowych.

92 Por.: Jan Stanisław Bystroń, dz. cyt., s. 210–211.

93 Por.: Aneks.